

Grote modderkruiper (*Misgurnus fossilis*) H1145

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994).

2. Kenschets

Beschrijving: De grote modderkruiper is een fraaie tot 30 cm lange slanke vis uit de familie van de modderkruipers. Alle drie soorten modderkruipers die in ons land voorkomen hebben tastdraden aan de kop, bij de grote modderkruiper zijn dat er tien (bij de kleine modderkruiper zes; voor andere verschillen zie de beschrijving van de kleine modderkruiper). In de paaitijd is het mannetje van de grote modderkruiper oranjekleurig. Hij heeft dan aan het einde van zijn lichaam aan weerskanten oranje, ovaalvormige afscheidingsbulten. In de volksmond wordt de grote modderkruiper ook wel fluitaal, aalpieper, donderaal of weeraal genoemd. De eerste twee namen duiden op het fluitende geluid dat de vis maakt als hij wordt opgepakt. Dit geluid wordt veroorzaakt door lucht die via de anus de darmen verlaat. De darm van de grote modderkruiper fungeert als een soort long om zuurstof op te nemen, naast opname via de huid en de kieuwen. De volksnamen 'weeraal' en 'donderaal' heeft de vis te danken aan het feit dat hij onrustig wordt bij luchtdrukschommelingen; daarom werd hij vroeger wel door boeren in wekflessen gehouden als een soort barometer.

Relatief belang in Europa: zeer groot

Het verspreidingsgebied van de grote modderkruiper strekt zich uit van West-, Midden- en Oost-Europa tot aan de Oeral. De soort ontbreekt in Engeland, het Alpengebied, Zuid-Europa en Scandinavië. In Noordwest-Europa ligt het zwaartepunt in de laagvlaktes en rivierdelta's van Nederland, Noord-Duitsland en Polen. In Nederland wordt de grote modderkruiper relatief vaak aangetroffen; in Duitsland en België is de soort veel zeldzamer en de verspreiding in Frankrijk is marginaal.

3. Bijdrage van gebieden

Huidige verspreiding en voorkomen binnen Nederland: De grote modderkruiper wordt in alle Nederlandse provincies aangetroffen met uitzondering van Zeeland. De soort is plaatselijk talrijk in West-Brabant, in de laagveengebieden van Noordwest-Overijssel en in boezemwateren en moerassen in het rivierengebied en langs grote beken.

Huidig voorkomen en Natura 2000: De grote modderkruiper komt in een groot aantal Natura 2000 gebieden voor en vijf daarvan leveren een grote relatieve bijdrage: Olde Maten & Veerslootlanden, Buurserzand & Haaksbergerveen (deelgebied Haaksbergerveen), Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem, Zouweboezem en de Biesbosch. In Zouweboezem is een grote populatie ontstaan na uitvoering van een natuurontwikkelingsproject. De grote modderkruiper vormt daar het hoofdmenu voor de purperreiger. Het Natura 2000-netwerk dekt slechts een beperkt deel van het verspreidingsgebied van de soort. Buiten het Natura 2000-netwerk liggen leefgebieden in het Kromme Rijn-gebied, Polder Mastenbroek, bij Emmercompascuum, in Brabantse Aa en andere delen van de westhoek van Noord-Brabant (Kruisland e.o.).

Nr.	Natura 2000 gebied	Bijdrage
37	Olde Maten & Veerslootlanden	>15%
53	Buurserzand & Haaksbergerveen	>15%
56	Arkemheen	>15%
71	Loevestein, Pompveld & Kornsche boezem	>15%
105	Zouweboezem	>15%

Nr.	Natura 2000 gebied	Bijdrage
112	Biesbosch	>15%
25	Drentse Aa gebied	2-15%
34	Weerribben	2-15%
35	Wieden	2-15%
38	Uiterwaarden IJssel	2-15%
39	Vecht en Beneden-Reggegebied	2-15%
70	Zuider Lingedijk & Diefdijk-Zuid	2-15%
130	Langstraat	2-15%
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	2-15%
13	Alde Feanen	<2%
15	Van Oordt's Mersken	<2%
16	Wijnjeterper Schar	<2%
20	Zuidlaardermeergebied	<2%
67	Gelderse Poort	<2%
68	Uiterwaarden Waal	<2%
74	Zwarte Meer	<2%
90	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	<2%
92	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	<2%

Voorkomen grote modderkruiper in Natura 2000 gebieden

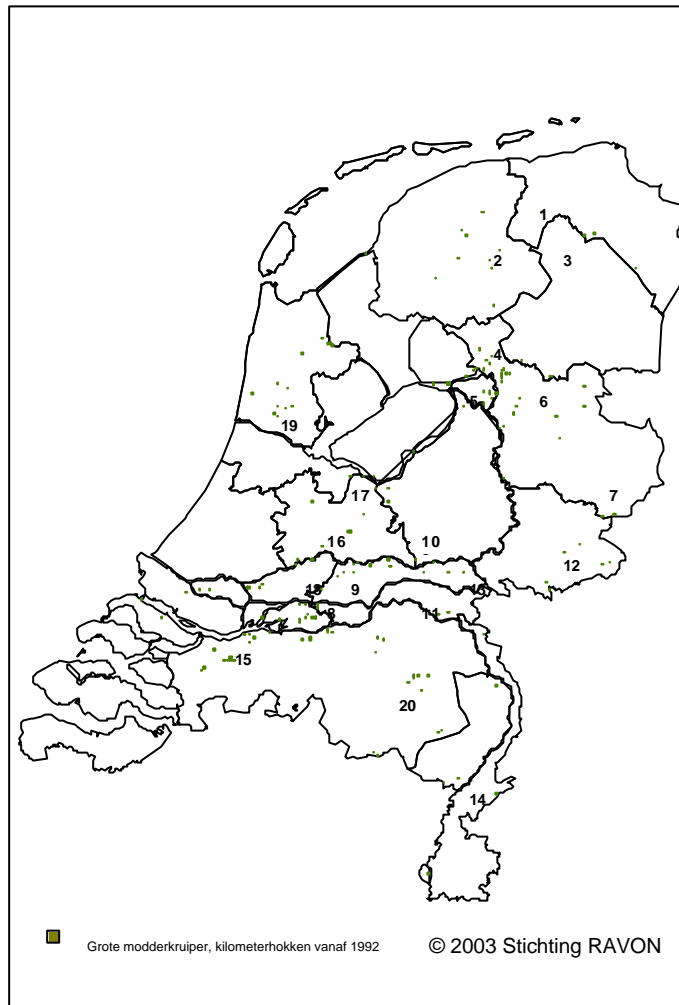
4. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Er zijn weinig oude waarnemingen van de grote modderkruiper; de meeste gegevens dateren van na 1990. Lange tijd heeft de grote modderkruiper niet in de belangstelling gestaan en is er weinig onderzoek aan de soort verricht. Er zijn aanwijzingen dat het verspreidingsgebied is achteruitgegaan, maar de inventarisatie-dichtheden zijn te klein om dit met zekerheid te zeggen. Het leefgebied zal in de loop der twintigste eeuw zijn gekrompen. Veel oude meanders zijn verdwenen en de overstromingsdynamiek van de rivieren is ingedamd, waardoor kleine potentieel geschikte watertjes niet meer ontstaan. Verder heeft in de polders de ruilverkaveling (en intensivering van de landbouw) voor een afname van de waterkwaliteit en slootmorfologie gezorgd. Het steeds verder verdwijnen van voor de grote modderkruiper geschikte natuurlijke biotopen en verkeerd beheer van de kunstmatige biotopen (sloten) die gingen dienen als leefgebieden hebben vermoedelijk een neerwaartse trend voor deze soort ingezet.

Recente ontwikkelingen: In de recente periode is het beeld van de verspreiding van de soort veel duidelijker geworden. Over een recente trend kan niets worden gezegd.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: matig ongunstig

Er zijn aanwijzingen voor afname van de populatie van de grote modderkruiper in ons land, maar de inventarisatiedichtheid is te gering voor betrouwbare uitspraken. In de periode 1950-2003 is de soort in het totaal in 338 kilometerhokken aangetroffen. Recent (1992-2003) zijn er 186 kilometerhokken bekend waarin de grote modderkruiper voorkomt daarbij zijn Noord-Nederland (Drenthe, Friesland, Groningen) en Zuid-Holland echter relatief slecht onderzocht.

Verspreiding van de Grote modderkruiper in Nederland. Waarnemingen zijn per kilometerhok weergegeven. Periode 1992-2003. Bron: Zollinger et al. 2003.

Beoordelingsaspect populatie: matig ongunstig

Over veranderingen in populatiegrootte is in feite nauwelijks informatie. Aangenomen wordt dat de populatie van de grote modderkruiper zich van de afname in het verleden nog niet wezenlijk heeft hersteld, hoewel hier en daar natuurontwikkeling zijn vruchten afwerpt.

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig

Het voor de grote modderkruiper geschikte leefgebied is in de laatste vijftig jaar veel kleiner geworden. Dit is voor een groot deel het gevolg van een veranderde waterhuishouding met instelling van een onnatuurlijk waterpeilbeheer: 's zomers hoge waterstand en 's winters lage waterstand.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

De soort heeft nog steeds een ruime verspreiding in ons land en komt voor in laagveengebieden, rivieren en beekdalen. De toepassing van de Kader Richtlijn Water (KRW) en de gedragscode voor waterschappen kunnen een positieve bijdrage leveren aan een verbetering van het leefgebied van de soort. Vermoedelijk blijven de verbeteringen beperkt omdat er in het land weinig ruimte is voor structureel herstel van het leefgebied door een meer natuurlijk peilbeheer.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Voor het veiligstellen (gunstige staat van instandhouding) van de soort mag het huidige verspreidingsgebied niet inkrimpen, het hoort tenminste 200 kilometerhokken te omvatten. De grote modderkruiper dient in hoge aantallen voor te komen in het kerngebied van haar verspreiding: West-Brabant, het centrale rivierengebied en Noordwest-Overijssel. Het totale oppervlak van verlandingsvegetaties dient in het rivierengebied (incl. beken) en in het laagveengebied toe te nemen.

Oordeel: matig ongunstig

Staat van instandhouding		
Aspect	1994	2004
Verspreiding	matig ongunstig	matig ongunstig
Populatie	matig ongunstig	matig ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst	matig ongunstig	matig ongunstig
Beoordeling Svl	matig ongunstig	matig ongunstig

5. Bronnen

- Crombaghs, B.H.J.M., N. van den Berg & A.B. Goutbeek, 2002. Verspreidingsatlas van zoetwatervissen in stromende en stilstaande wateren in Overijssel. Provincie Overijssel, Zwolle.
- Crombaghs, B.H.J.M., R.W. Akkermans, R.E.M.B. Gubbels & G. Hoogerwerf, 2000. Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, [Roermond].
- Eekelen, R. van & A.H. van den Berg, 2006. De Grote modderkruiper in het rivierengebied. DLN 107 (5): 202-207.
- Emmerik, W.A.M. van & H.W. de Nie, 2006. De zoetwatervissen van Nederland. Ecologisch bekeken. Vereniging Sportvisserij Nederland, Bilthoven.
- Eijk, J.L. van & M. Zekhuis, 2001. Paai van grote modderkruipers in het Haaksbergerveen. RAVON 4(1): 6-11.
- Nie, H.W. de, 1996. Atlas van de Nederlandse zoetwatervissen. Media Publishing, Doetinchem.
- Zollinger, R., R. Creemers & F. Spikmans, 2003. Gegevensvoorziening vis- en amfibiesoorten Annex II Habitatrichtlijn. Overzicht beste leefgebieden Kamsalamander, Grote modderkruiper, Kleine modderkruiper, Bittervoorn en Rivierdonderpad. Stichting RAVON, [Nijmegen].